

Foreldreutvalget

FOR GRUNNSKOLEN

SLUTTRAPPORT

UTVIKLINGSPROSJEKT 2002 - 2004

MINORITETSSPRÅKLIGE FORELDRE

**– EN RESSURS FOR ELEVENES OPPLÆRING I
SKOLEN**

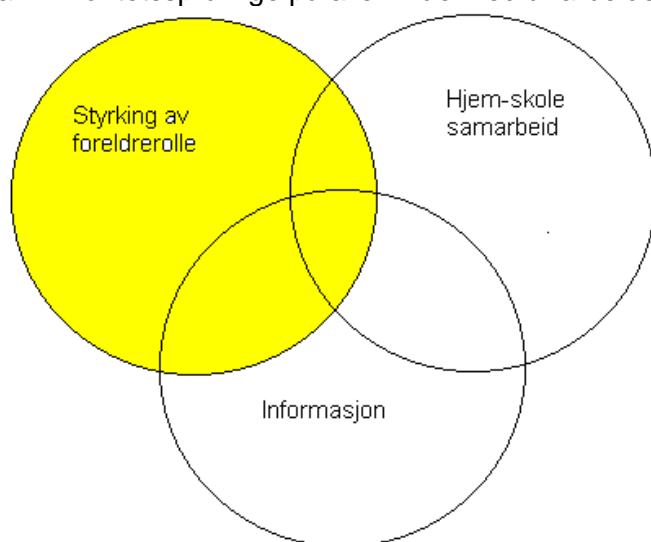
Forord

Denne rapporten er en sluttrapport fra prosjektet "Minoritetsspråklige foreldre – en ressurs for elevenes opplæring i skolen". Rapporten må sees i sammenheng med tidligere innsendte årsrapporter fra prosjektet og fra FUG, kartleggingsundersøkelse 2002 samt Broer mellom hjem og skole - HÅNDBOK I HJEM-SKOLE-SAMARBEID MED MINORITETSSPRÅKLIGE FORELDRE

Prosjektet var 3-årig og gikk over perioden 2002 – 2004. Prosjektet ble finansiert av Utdannings- og forskningsdepartementet, og Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG) drev prosjektet på oppdrag av departementet. Hovedmålet med prosjektet har vært at foreldre med minoritetsbakgrunn skal få økt trygghet og styrke i sin rolle som foreldre slik at barn kan fungere godt i et flerkulturelt samfunn. Samarbeidet mellom hjem og skole skal styrkes.

Samtidig ville prosjektet gi lærere kunnskap om andre kulturer for å skape forståelse mellom lærere og foreldre, noe som igjen ville kunne gi et bedre grunnlag for samarbeid.

Kunnskap og bevisstgjøring skulle bidra til å dyktiggjøre foreldrene til å være veiledere og ressurser for sine barn. Prosjektet skulle bidra til å utvikle en helhetlig strategi for inkludering av minoritetsspråklige på alle nivåer ved å arbeide i forhold til lærere, foreldre og barn.

Fokus ble rettet mot foreldre og var delt i tre deler: Hjem-skole-samarbeid, informasjon om den norske skolen og styrking av foreldrerollen. Disse tre aspektene (se figuren til venstre) overlappet hverandre. Vi ønsket å styrke foreldrerollen gjennom bevisstgjøring av både foreldrene selv og skolen om at foreldrene er en viktig ressurs i barnas oppvekst.

Prosjektet ville fokusere på styrking av foreldrerollen samtidig som hjem-skole-samarbeidet og informasjon har vært viktige komponenter i prosjektet for å bidra til å styrke foreldrerollen. Delmålene i prosjektet har vært:

- Øke bevissthet om samarbeid mellom minoritetsspråklige hjem og skole og utvikle modeller for økt og bedre kommunikasjon mellom disse gruppene
- ansatte i skolen skal få økt kompetanse om samarbeid med foreldrene
- utvikle og utprøve materiell som kan brukes i forhold til lærere, foreldre og elever, samt inkorporere heftet "Minoritetsspråklige foreldre – en ubrukt ressurs" på skolene
- Et mål vil være å gjøre foreldre så sikre på seg selv at de kan delta på "tradisjonelle" foreldremøter som også er tilrettelagt for minoritetsspråklige
- Samle inn erfaringer som FUG kan legge til grunn for det videre arbeidet med minoritetsspråklige foreldre
- gjøre FAU (Foreldrerådets arbeidsutvalg) ved den enkelte skole i stand til å inkludere minoritetsspråklige foreldre i samarbeidet mellom hjem og skole

Forord	2
1 Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn	4
1.1.1 Lovverk	4
1.1.2 Føringer sentralt	5
1.1.3 Situasjonen i den norske skole.....	6
1.1.4 Hvorfor er foreldre en ressurs? / Hvorfor hjem-skole-samarbeid?	7
1.1.5 utfordringer for minoritetsspråklige elever og foreldre i Norge	7
2 Utforming av prosjektet.....	8
2.1 Hvem tok initiativ til prosjektet og hvor ble ansvaret lagt	8
2.2 Innhold.....	8
2.3 Mål	9
2.4 Metode	10
2.4.1 Aksjonsforskning.....	10
2.4.2 Kartleggingsundersøkelse.....	11
2.5.1 Styringsgruppe.....	13
2.5.2 Foreldreutvalget for grunnskolenes rolle og ansvar i prosjektet.....	13
2.5.3 Prosjektskolenes ansvar og rolle i prosjektet.....	14
3 Gjennomføring.....	14
3.1 Rekruttering av prosjektskoler	14
3.2 Skolenes prosjektgrupper	15
3.3 Kommunenes rolle.....	15
3.4 Konferanser	15
3.5 Nettverk.....	16
3.6 Møter på skolene.....	16
3.7 Oversettelser	17
3.8 Tiltak ved projektskolene.....	18
3.8.1 Kjølberg skole	18
3.8.2 Cicignon barne- og ungdomsskole.....	19
3.8.3 Trara skole.....	19
3.8.4 Nøkleby skole	20
3.8.5 Sandbekken ungdomsskole og oppvekstsenter	21
3.8.6 Blystadlia skole	21
3.8.7 Skjønnhaug skole	22
3.8.8 Lindeberg skole	22
3.8.9 Vahl skole	23
3.8.10 Bryn skole.....	23
3.8.11 Hauger skole.....	24
3.8.12 Fjell skole.....	24
3.8.13 Galterud skole.....	25
3.8.14 Brandengen skole.....	26
4 Evaluering	27
5 Erfaringer	27
Lærere.....	28
Ledelsen på skoler	28
Foreldre med minoritetsbakgrunn	28
Etnisk norske foreldre.....	29

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

1.1.1 Lovverk

Det finnes en del lovverk som oppmuntrer og pålegger skolene til hjem-skole-samarbeid. I opplæringsloven står det at FUG (§ 20) skal arbeide for et godt samarbeid mellom skole og hjem, og skal ivareta foreldrenes interesser i skolesammenheng. I barneloven §30 står det at foreldrene har hovedansvar for barns oppdragelse og opplæring.

I *Læreplan for den 10-årige Grunnskolen* (L97) står det blant annet at

- God kommunikasjon og kontakt mellom lærarane og foreldra til elevar frå språklege og kulturelle minoritetar er særleg viktig for samarbeidet heim-skole og for opplæringa av den enkelte eleven.
- Dei føresette har hovudansvaret for oppseding av sine eigne barn, og må derfor ha medansvar i skulen
- Ein føresetnad for eit godt samarbeid er god kommunikasjon. Då er det første kravet at heimen får god informasjon. Foreldra/dei føresette må vite korleis opplæringa er lagd opp, kva elevane skal møte på dei ulike stega, og kva for arbeidsmåtar som skal brukast.
- Skulen må be om råd og informasjon om situasjonen til elevane, også utanfor skulen når det har noko å seie for opplæringa.

I stortingsmelding nr 14 (97-98) Om foreldremedverknad i skolen, omhandler kap 7.3 minoritetsforeldrenes forhold til skolen. Her står blant annet: ”

- Det kan være et problem for desse foreldra å forstå korleis det norske skolesystemet fungerer. Departementet vurderer korleis ein kan gje betre informasjon og skape betre dialog, slik at det kan bli ei betre samhandling mellom foreldre fra språklige minoriteter og skolen”.
- ein må styrkje kontakten mellom skolen og foreldra, og at det bør arbeidast vidare med å utvikle kontaktformer med foreldra, slik at dei kan bli aktive støttespelarar for skolegangen til barna.
- Problemet kan bli forsterka av at den skriftlege informasjonen er omsett til språket deira ut frå norsk tenkjemåte, og ikkje tilpassa det særlege utgangspunktet til foreldra
- Departementet vil ta initiativ til å arbeide ut informasjon om viktige sider ved det norske skolesystemet for nokre store grupper språklege minoritetar. Det vil bli lagt vekt på å forklare kvifor skolen gjer det han gjer, og kvifor foreldra skal verte involvert. Det må skrivast i eit språk og i ei form som kan vere mest mogeleg lett å kjenne att ut frå den bakgrunnen foreldra har. Det er ønskjeleg også å prøve ut andre informasjonsmåtar enn skriftleg informasjon. I første omgang er målgruppa foreldre med barn som tek til på skolen.
- I føresegna til grunnskolelova er det opna for at det på skolane kan setjast ned undergrupper av foreldre frå språklege minoritetar under Foreldrerådets arbeidsutval (FAU).
- Overfor alle foreldre, og kanskje spesielt foreldre frå språklege minoritetar, er det viktig å vise kva som skjer i skolen og i klasserommet.
- Kommunane blir oppmoda om å setje i gang med ulike utviklingsprosjekt for å få til eit betre samarbeid mellom skolen og foreldre frå språklege minoritetar. Departementet vil leggje vekt på å få til prosjekt i kommunar som er i ulike situasjonar, frå å ha ein

svært stor del frå språklege minoritetar til å ha berre nokre få språklege minoritetar i skolemiljøet.

(Fra kap 7.3 i st. meld nr 14 (97-98))

1.1.2 Føringer sentralt

I UFDs strategiplan: Likeverdig utdanning i praksis (2004-2009) står det i innledningen at:
Strategien skal bidra til et helhetlig perspektiv på innsatsen fra barnehage til høyskole og universitet, på enkelttiltakenes sammenheng med hverandre og bruken av ressurser og økonomi. For å oppnå dette må man involvere aktører fra alle deler av utdanningssystemet, foreldre, offentlige instanser og næringsliv. Strategiplanen skal gi resultater på en rekke områder, som til sammen skal bidra til å realisere de fem hovedmålene. En viktig del av satsingen blir å undersøke måloppnåelsen på de ulike områdene. På denne måten vil det være mulig å undersøke hva som virker og å identifisere god praksis.
 (S.5)

Tiltakene i planen skal følges opp av departementet, universitetene og høyskolene, voksenopplæringsinstitusjonene, fylkesmennene, skoleeierne, rektorene og lærerne på alle nivåer, samt barnehageeierne, og skal bidra til et helhetlig perspektiv på innsatsen fra barnehage til høyskole og forskning. Det er viktig at enkelttiltakene ses i sammenheng og tilrettelegges når det gjelder økonomi og ressursbruk, og at resultatene av tiltakene følges opp. For å oppnå dette må aktører fra alle deler av utdanningssystemet involveres og ansvarliggjøres. Foreldrene har hovedansvaret for opplæringen av sine barn, og bevisstgjøring om denne rollen fremheves i planen.

Strategiplanen sier på denne måten at foreldrene har hovedansvaret for opplæringen av sine barn og for å få realisert de fem hovedmålene i planen, må foreldrene involveres.

Foreldremedvirkning er på denne måten en viktig og fremtredende faktor i forhold til målet om likeverdig utdanning i praksis.

Om prosjektet står det i samme strategiplan:

Gjennom prosjektet Minoritetspråklige foreldre – en ressurs for elevenes opplæring i skolen arbeides det med å øke deltakelsen av foreldre med minoritetsbakgrunn i skolens liv, bl.a. i elevråd, FAU og driftsstyrer. Hovedmålet med prosjektet er at foreldre med minoritetsbakgrunn skal få økt trygghet og få styrket sin rolle som foreldre. Foreldrene skal dyktiggjøres i å være veiledere og ressurspersoner for sine barn. Det arbeides også for økt samarbeid med innvandrersamfunnene for å fremme økt engasjement i skolen. Det vil bli vurdert hvordan en kan spre erfaringer fra prosjektet utover prosjektperioden).
 (S.41)

I Stortingsmelding nr 49 (2004) "Mangfold gjennom inkludering og deltakelse" er utfordringene fremover delt i fire fokusområder, der det første fokusområdet er "at innvandrede foreldre har et selvstendig ansvar for å fremme sine barns muligheter i det norske samfunnet". FUGs prosjekt er også nevnt i denne meldingen (Kap. 10.7).

Alle disse sitatene fra de ulike plandokumentene viser at foreldrenes deltakelse og innflytelse når det gjelder barns læring, er en svært viktig faktor.

1.1.3 Situasjonen i den norske skole

Gjennom prosjektet er relevant forskning og kartlegging samlet inn og oppsummert. Forskingen har vært presentert på felleskonferanser for prosjektdeltagerne, blitt vist til i møter og veiledning, brukt i erfaringsspredning og i FUGs øvrige virksomhet.

Internasjonal forskning mener å kunne vise at foreldrenes involvering fører til bedre skolerresultater. En fremtredende forsker på dette feltet er den amerikanske forskeren Epstein, som i boken: *School and family partnership* (1992) har beskrevet mange aspekter ved hjem-skole-samarbeid. Dette er også et sentralt tema i "family learning" og "community based learning"s konseptene. Det eksisterer også flere nettverk av forskere, ERNAPE og NORNAPE, som spesialiserer seg på dette området og har skrevet flere artikkelsamlinger om dette temaet.

I Norge har blant andre Thomas Nordahl og Asbjørn Birkemo kommet frem til lignende resultater.

Skoler i Amerika, Canada og England kan vise til gode erfaringer med hjem-skole-samarbeid i flerkulturelle skoler, som igjen fører til at elevene trives bedre og får bedre skolerresultater.

Thomas Nordahls kartlegging og evalueringsrapporter (NOVA 2000 og 2002) fra et tre-årig utviklingsprosjekt om hjem-skole-samarbeid viser bl.a. at

- skoler ikke klarer å oppfylle kravet i St meld nr 14 (1997-98) Om foreldremedverknad i grunnskolen, slik at det er et gap mellom intensjon og realitet
- skoler er ofte ikke reelt interessert i et samarbeid med foreldrene utover det som de selv tar initiativ til, og foreldrene kan oppleves som "masete" hvis de bryr seg for mye
- det er viktig å sikre ledelsen (rektor) i skolens deltakelse i et utviklingsprosjekt som dette, og det er viktig at skolen føler at de eier prosjektet
- samarbeidet blir best når både hjem og skole vet hvilke krav og forventninger som stilles til dem
- foreldre med innvandrerbakgrunn kjenner hverandre dårligere hverandre enn etnisk norske foreldre
- klasseforeldremiljøet er viktig for elevenes trivsel og skolerresultater

Professor Asbjørn Birkemo ved Universitetet i Oslo ledet i årene 1998 - 2000 en studie om læringsmiljø og utvikling. Studien tok utgangspunkt i et nasjonalt utvalg som omfattet ca 3000 elever på 70 skoler. Elevene ble fulgt opp gjennom niende og tiende klasse, og i løpet av disse to årene ble de testet med standpunktprøver i norsk og matematikk hver høst og vår. Det ble registrert hvilke karakterer de fikk i sju fag, og elevene svarte på en rekke spørsmål om hjemmeforhold og skolens undervisning.

Resultatene viste at det var elevenes grad av begrepsforståelse, deres faglige interesser og den ballast av læringsstrategier de møtte skolens undervisning med, som var av størst betydning for det utbyttet de fikk av opplæringen. Jo mer interessert elevene var i et fagområde, og jo hyppigere de satte seg mål, arbeidet systematisk og reflekterte rundt det de gjorde, desto bedre ble prestasjonene. Videre forklarte forhold i hjemmet mye av elevenes prestasjoner, mens de forhold ved skolen og undervisningen som ble registrert, hadde mindre betydning for hva elevene presterte. Dette tyder på at forutsetningene for faglig fremgang særlig utvikles gjennom den påvirkning og stimulering elevene får i hjemmemiljøet helt fra tidlig barndom, mens påvirkningen i skolen synes å være av mindre betydning for det utbyttet de får av opplæringen.

1.1.4 Hvorfor er foreldre en ressurs? / Hvorfor hjem-skole-samarbeid?

I St meld nr 14 (1997-98) Om foreldremedverknad i grunnskolen blir flere undersøkelser trukket frem, bl a :

Gjennom Program for ungdomsforskning, som ble finansiert av Norges forskningsråd/Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, ble det i 1992 gjennomført en undersøkelse «Ung i Norge». Resultatene fra undersøkelsen viser at:

- a. Ungdomsskoleelevene opplever i svært stor grad at foreldrene er interessert i skolearbeidet, oppmuntrer elevene og gir elevene konkret hjelp med skolearbeidet.
- b. Støtte og hjelp fra foreldrene er viktigere for skolemotivasjonen enn sosial klasse, foreldrenes utdanningsnivå og foreldrenes intellektuelle interesser.
- c. Foreldrenes interesse for skolearbeidet virker direkte inn på elevenes planer om å velge ulike studieretninger i videregående opplæring.

Hovedkonklusjonen fra undersøkelsen er at foreldrene er en stor ressurs for barnas opplæring.

Et kanadisk forskningsprosjekt (Colemann og Collinge) viser hvordan forholdet mellom foreldrene og skolen påvirker elevenes holdninger til skolen og til læring. Resultatene fra prosjektet viser at foreldrenes positive interesser for skolen er avgjørende for elevenes tilfredshet og motivasjon. Likeledes er det ingenting som har større innvirkning på elevenes utbytte av opplæringen enn foreldrenes positive holdning og interesse. Ut fra resultatene konkluderes det med at skolen og lærerne må være imøtekommende overfor foreldremedvirkning og samarbeid med foreldrene.

En rapport fra OECD, «Parents as partners in schooling» (1997), analyserer samarbeidet mellom hjem og skole i ni OECD-land. Rapporten viser til foreldrenes positive innvirkning på barnas utvikling og opplæring. Det konkluderes med å anbefale at foreldre må oppmuntres til å støtte barna i opplæringen, spesielt de første skoleårene. Det blir sterkt anbefalt å styrke dialogen og samarbeidet mellom hjem og skole på alle nivå.

Rapporten «Parent Involvement in Education: A Resource for Parents, Educators and Communities» er laget for staten Iowa i USA. Dette er en samler rapport som omfatter en rekke undersøkelser fra 80- og 90-tallet om foreldremedvirkning i barnas utdanning.

Rapporten viser at foreldremedvirkning i skolen er positivt for alle parter, både elever, foreldre og lærere:

- Elevene viser større grad av positive holdninger til skolen, blir flinkere til å lese og viser større innsats i hjemmearbeidet
- Foreldrene får mer kunnskap om hvordan de kan hjelpe barnet, hva elevene lærer og hvordan skolen fungerer. Foreldrene blir flinkere til å støtte barnet og får et mer positivt syn på læreren.
- Læreren får moralsk støtte og opplever foreldrene som mer hjelpsomme.

Skolene klager over at minoritetsspråklige foreldre ikke vil samarbeide med skolen. De sender brev etter brev, men få eller ingen viser seg. Konklusjonen skolene trekker, er kanskje logisk, men en smule korttenkt, til og med i et norsk perspektiv: de bryr seg ikke om barna sine.

1.1.5 Utdfordringer for minoritetsspråklige elever og foreldre i Norge

- Minoritetsspråklige elever har generelt lavere skoleprestasjoner enn norske elever (Øzerk, Bakken, Engen), men det er også et gap i prestasjoner som gjør at mange får svært gode resultater, og andre svært dårlige, uten noe mellomskikt.
- Anders Bakkens rapport peker på at klasseaspektet og utdanningsforskjeller kan være hovedårsaken til at foreldre har et problem med skolen, ikke språket.

- I rapporten "Gode modeller for hjem-skole-samarbeid" blir det hevdet at muntlig kommunikasjon er en forutsetning for å bedre kontakten mellom skolen og foreldre. Helhetstankegangen ved å utvikle nærmiljø og det å ha et langtidsperspektiv, er viktig. Samarbeid med foreldre med fokus på medvirkning, likeverd og tillit, er viktig. Utfordringene ser ut til å være knyttet mot hvordan man kan tilrettelegge slik at det blir mest praktisk i forhold til begrenset tid tilgjengelig.
- I en undersøkelse blant tyrkiske, iranske, vietnamesiske og pakistanske barn, gjør iranske jenter det best, mens tyrkiske gutter gjør det dårligst (Kulbrandstad).
- Amerikansk forskning (Thomas og Collier) viser at to-språklig læring gir det beste resultatet, spesielt to-veis opplæring hvor også majoritetsbefolkningen lærer minoritetsspråket. Elevene har relativt like resultater de første årene på skolen, men gapet mellom majoritet og minoritet øker etter hvert. Tilrettelagt språkopplæring er ikke så veldig bra, elevene må ha opplæring i minst 4-7 år for å få samme resultater. De som bare får undervisning på engelsk, gjør det bedre enn de som får tospråklig opplæring, men i lengden vil de som får tospråklig opplæring, gjøre det bedre. Det er viktig i slike programmer å legge vekt på:
 - kognitiv forståelse
 - faglig innhold
 - språklig innhold
 - lengden på undervisning på morsmål (6-12 år)
 - støtte på morsmål
 - tilgang til majoritetsspråktalende minst (50%)
- Pisaundersøkelsen viste at det som korrelerer positivt med skoleprestasjoner, er foreldres utdanning, kulturell kompetanse i hjemmet, pedagogiske ressurser i hjemmet, tid på lekser, tilhørighet på skolen, leselest og lesevaner (betyr mer for majoritetsbarn enn minoritetsbarn)
- Evalueringsrapporten fra Handlingsprogrammet Oslo indre Øst, om bl.a. nærmiljøtiltak og hjem-skole-samarbeid, viser at
 - innsats på flere områder parallelt over en periode er positivt
 - faren er avhengighet av ildsjeler, derfor er det viktig at flere er engasjert
 - samordning med skolens virksomhetsplan er viktig
 - positive tiltak gjør skolene mer attraktive for lærere som arbeidstakere
 - skolepersonalet må engasjeres
 - dyrt å oversette materiell og informasjon
 - foreldrene vil ha mer kontakt mellom lærere mellom skolene
 - over 90% av foreldrene deltar på møter mer enn 2 ganger i året, rundt halvparten i mer enn 4 ganger
 - involvering gjennom åpen dag, turer, ekskursjoner, lørdagsskole, ressursbank, leksehjelp var noen av tiltakene i prosjektet

2 Utforming av prosjektet

2.1 Hvem tok initiativ til prosjektet og hvor ble ansvaret lagt

To enkeltpersoner, Helge Winsvold og Whyn Lam, tok initiativ til prosjektet og la frem ideen for Utdannings- og forskningsdepartementet. Ideen ble videreformidlet til FUG, som i samarbeid med initiativtagerne utformet den endelige prosjektskissen. Prosjektet har vært finansiert av departementet og FUG har hatt ansvar for gjennomføring.

2.2 Innhold

Prosjektet omfattet i utgangspunktet 14 skoler fra i alt fem kommuner. Én skole har falt fra underveis.

Deltakende skoler

- hadde ulike erfaringer med minoritetsspråklige elever og foreldre
- hadde ulik andel minoritetsspråklige i elevgruppen
- var en blanding av barne- og ungdomsskoler
- kom fra by eller bynære områder

Skolene dannet egne prosjektgrupper ved sin skole. Med utgangspunkt i prosjektets overordnede målsettinger, har disse prosjektgruppene drevet prosjektet lokalt.

Det ble i begynnelsen av prosjektperioden utført en kartleggingsundersøkelse blant lærere, foreldre og elever på prosjektskolene. Skjemaene som ble brukt var oversatt til følgende språk: arabisk, kurdisk, urdu, tyrkisk, farsi og bosnisk. Undersøkelsen skulle gi den enkelte skole indikasjoner på hvordan hjem-skole-samarbeidet ble opplevd og klargjøre utfordringene i samarbeidet. Et mål var også å måle dagens situasjon i forhold til en eventuell evaluering ved prosjektavslutning, og at en sluttevaluering skulle trekke linjer til de viktigste funnene i kartleggingen.

Den enkelte prosjektskole valgte ut tiltak lokalt. Tiltakene ble valgt på bakgrunn av de overordnede mål for prosjektet og resultatene fra kartleggingsundersøkelsen. I denne prosessen var FUGs rolle å veilede og diskutere tiltakene og gjennomføringen med skolene.

FUG har hatt det overordnede ansvar i prosjektet og sto blant annet for rapportering og erfaringsspredning både mellom skolene og til andre skoler og kommuner. I prosjektperioden har FUG blant annet:

- Utviklet materiell for målgruppen. Eksisterende materiell ble kartlagt og vurdert som lite hensiktsmessig. Derfor ble det besluttet å lage en enkel brosjyre som omhandler foreldrenes deltakelse i elevenes læring. Brosjyren er oversatt til 10 språk i tillegg til norsk. Det er også utarbeidet en brosjyre med gode råd til foreldre og foreldrekontakter, foreløpig oversatt til åtte språk.
- Arrangert faglige konferanser hvert halvår der prosjektskolene og andre sentrale samarbeidsparter har deltatt.
- Opprettet et minoritetsspråklig ressursnettverk (MiR) med ressurspersoner fra ulike nasjonaliteter. Disse har formidlet begrunnelser og mål for hjem-skole-samarbeid på forskjellige språk til foreldre. Dette har vist seg å være viktig da mange foreldre ikke forstår alt som blir sagt på skolen og har lite grunnleggende kunnskap om utdanningssystemet i Norge. Nettverket har bestått av ca. 20.
- Ferdigstilt og videreutviklet to hjemmesider på Internett, www.foreldrenettet.no, her fins informasjon om hjem-skole-samarbeid på forskjellige språk og en samling av gode eksempler på tiltak. På www.fug.no finnes informasjon om prosjektet og prosjektskolene.
- Holdt innlegg på eksterne konferanser.

2.3 Mål

Hovedmålet i prosjektet har vært at foreldre med minoritetsbakgrunn skulle få økt trygghet og styrke i sin rolle som foreldre slik at barna kan fungere godt i et flerkulturelt samfunn. Samarbeidet mellom hjem og skole skulle styrkes.

Samtidig ville prosjektet gi lærere kunnskap om andre kulturer for å skape forståelse mellom lærere og foreldre, noe som igjen skulle gi et bedre grunnlag for samarbeid.

Kunnskap og bevisstgjøring skulle bidra til å dyktiggjøre foreldrene til å være veiledere og ressurser for sine barn. Prosjektet skulle bidra til å utvikle en helhetlig strategi for inkludering av minoritetsspråklige på alle nivåer ved å arbeide i forhold til både lærere, foreldre og barn.

Delmål var:

- øke bevissthet om samarbeid mellom minoritetsspråklige hjem og skole og utvikle modeller for økt og bedre kommunikasjon mellom disse gruppene
- ansatte i skolen skal få økt kompetanse om samarbeid med foreldrene
- utvikle og utprøve materiell som kan brukes i forhold til lærere, foreldre og elever, samt inkorporere heftet "Minoritetsspråklige foreldre – en ubrukt ressurs" på skolene
- gjøre foreldre så sikre på seg selv at de kan delta på "tradisjonelle" foreldremøter som også er tilrettelagt for minoritetsspråklige
- samle inn erfaringer som FUG kan legge til grunn for det videre arbeidet med minoritetsspråklige foreldre
- gjøre FAU (Foreldrerådets arbeidsutvalg) ved den enkelte skole i stand til å inkludere minoritetsspråklige foreldre i samarbeidet mellom hjem og skole

2.4 Metode

2.4.1 Aksjonsforskning

Det eksisterer for lite kunnskap om hvordan man skal øke hjem-skole-samarbeid med minoritetsspråklige foreldre, derfor brukte vi aksjonsforskning som arbeidsmetode. Metoden ville gjøre det fleksibelt å justere tiltakene slik at de kunne bli bedre tilpasset målgruppen. Arbeid med å bedre hjem-skole-samarbeid har blitt utviklet i forhold til norske foreldre, men ting tyder på at andre typer fremgangsmåter må til for å nå foreldre med minoritetsbakgrunn. Aksjonsforskning har røtter i pedagogisk og sosial psykologisk teori og har blitt brukt mye i forhold til læreplanutvikling. Dette gjorde metoden spesielt egnet til bruk i dette prosjektet.

Sporadiske forsøk for å øke samarbeidet viser sprikende og utvetydige resultater. I dette prosjektet ville vi derfor drive med systematisk informasjonsinnhenting for å bedre tiltakene. Vi ville gjøre det lettere å identifisere svake og sterke momenter. Metoden ville gjøre det fleksibelt å justere tiltakene, slik at de bedre kunne tilpasses målgruppen. I noen aksjonsforskningsprosjekter blir empowerment (myndiggjøring) blant deltakerne lagt vekt på, selv om dette ikke alltid er tilfelle. I dette prosjektet var dette et viktig fokus. Aksjonsforskning foregår dermed på flere nivåer, både teoretisk og i praksis og politisk i den forstand at prosjektet blir støttet av politisk ledelse som et satsningsfelt.

Metoden kan defineres som "*studiet av en sosial sammenheng, med sikte på å forbedre kvaliteten av det som foregår.*" Deltakere skal selv utvikle selvstendighet og forbedring. (Thesen, 1994). Den skiller seg ut fra vanlig forskning ved at aksjonsforskningens "*informasjonsinnhenting [preges av at den] nyvunne informasjon i første rekke bringes tilbake til aksjonen, i et forsøk på å forbedre og raffinere den,*" i stedet for tilbake til generell teori. (Mathiesen, 1992). Fordelen med metoden er at den er responsiv og syklisk slik at det forventes at det er en dialog mellom alle som er involvert. Derfor kreves det at deltakerne er mer kritiske og observante til tiltakene de gjennomfører. Det er viktig å innse at feilene en gjør er like viktige som det en gjør rett.

Utvikling av ny kunnskap som et resultat av endring i praksis er viktig, men kan i noen tilfeller dreie seg om å synliggjøre erfaringskunnskap som tidligere var taus. Dermed blir det lettere å dele med andre som arbeider på samme felt. Det er sentralt å finne ut hvordan og hvorfor ting fungerer og ikke fungerer. Det er nyttig for lærere å bruke denne metoden fordi det vil bedre egne resultater og dermed bidra til at elevene blir mer involvert og fornøyde.

Forskeren blir i denne prosessen en mer eller mindre sparringspartner med dem som konkret arbeider med tiltaket og samler inn informasjon og rapporterer.

Praktikeren planlegger et tiltak, gjennomfører, observerer og reflekterer over hvilke konsekvenser tiltakene får. Dermed kan tiltakene og justeres og gjennomføres bedre i neste omgang. Det er viktig å huske at den sosiale virkelighet er ofte veldig forskjellig fra det som eksisterer i bøker, og modeller som fungerer ett sted, kan fungerer annerledes et annet sted der rammebetingelsene er forskjellige. Det er derfor viktig at alle som arbeider med mennesker, justerer sine tiltak etter målgruppen.

Deltagerne ved den enkelte skole skulle altså observere og reflektere. De skulle selv fungere som forskere og stille spørsmål ved egne tiltak. Det var viktig at alle var positive og lagde grunnregler for hvordan kommunikasjonen skulle foregå (åpenhet overfor kritikk, beslutninger tas gjennom konsensus, alle har like mye skyld eller ære i at tiltak lykkes eller mislykkes). Sammen skulle deltakerne utforske forskjellige perspektiver sammen og støtte hverandre i denne prosessen.

Taushetsplikten omfatter også foreldre som deltar på skolens aktiviteter (Opplæringsloven §15-1). Dette var viktig å opplyse alle deltagerne foreldrene om.

Å være reflektert i forhold til sin egen posisjoner var vesentlig for å kunne lære noe av prosessen. Både positive og negative resultater var nødvendige for kunnskapsdannelsen i prosjektet. Prosjektet var avhengig at deltakerne var engasjerte. Det var derfor viktig å jobbe med motivasjon og det å vise hvilken nytteeffekt prosjektet kunne ha for deltakerne.

2.4.2 Kartleggingsundersøkelse

En kartleggingsundersøkelse blant foreldre, lærere og elever ved prosjektskolene ble gjennomført i begynnelsen av prosjektperioden. Den var et ledd i å innhente data om minoritetsspråklige foreldres syn på den norske skolen og på hjem-skole-samarbeid. Kartleggingen var ment å gi delgrunnlag for den enkelte skoles valg av lokale mål og tiltak. Svarskjemaene ble analysert med bakgrunn i informasjon FUG samlet inn under foreldremøter, møter med en "ressursgruppe" (FUG hadde tatt initiativ til denne) og intervjuer med foreldrene.

Det ble utarbeidet en egen rapport for kartleggingsundersøkelsen *Resultat fra kartleggingsundersøkelse om hjem-skole-samarbeid på 12 skoler i Oslo, Akershus, Buskerud og Østfold (FUG 2002)*. Rapporten er basert på besvarelser fra 500 minoritetsspråklige foreldre og 200 lærere, hvorav et mindretall (6 skjemaer) er besvart av tospråklige lærere.

Vi hadde også en rekke skjemaer på andre språk (arabisk, kurdisk, urdu, tyrkisk, farsi og bosnisk), og dette innebar at foreldre som ikke snakker norsk også kunne fylle ut. En av skolene tok initiativ til å oversette skjemaene, og FUG har ikke kvalitetssikret disse. Imidlertid fikk vi medlemmer i den opprettede Minoritetsspråklige ressursgruppen¹ (Mir) til å lese gjennom oversettelsene, og de gikk god for at spørsmålene fylte sin funksjon. Noen av foreldrene kommenterte ganske mye på noen av skjemaene, noe vi vil komme tilbake til etter hvert.

Noen av svarene ble sammenlignet med dokumentasjonen fra FUGs hjem-skole-prosjekt i Oppland og Nordland (avsluttet 2002)². Da spørsmålene er noe ulikt formulert, kan ikke

¹ I forbindelse med dette prosjektet har FUG opprettet en gruppe med ressurssterke foreldre/ildsjeler, som kan formidle informasjon til foreldrene på skolene på deres eget språk. Gruppen blir kurset av FUG.

² Thomas Nordalhs rapporter, Det vanskelige samarbeidet (*Novarapport 13-2002*) og *Kartleggingsundersøkelse hjem-skolesamarbeid* (Novarapport 8-2000)

undersøkelsene fullstendig sidestilles, men sammenligningen gir en indikasjon på forskjeller og likheter mellom minoritetsspråklige og etnisk norske foreldre.

FUGs kartlegging viste at det var relativt godt oppmøte på konferansetimer, mens det var færre som gikk på foreldremøter. Undersøkelsen viste gjennomgående forskjeller mellom foreldre med høy og lav utdanning i forhold til oppmøte på foreldremøter og konferanser, slik andre undersøkelser har vist i forhold til etnisk norske foreldre (Nordahl 2000, 2002). I den norske befolkningen (Birkemo 2002³) har barn fra familier med høy utdanning også bedre skolerresultater. Om samarbeid har en direkte sammenheng med resultater er usikkert, men forskningen viser at det finnes en sammenheng mellom elevmiljø og fravær i forhold til skolerresultater, og at denne er knyttet til foreldrenes samarbeid med skolen (Epstein 2001 i Diana B. Hiatt-Michael⁴, Birkemo 2002).

Foreldre med høyere utdanning har mindre problemer med å forstå norsk, noe som ser ut til å være en av de viktigste grunnene til at minoritetsspråklige foreldre ikke kommer på møter. FUGs kartlegging viste at grunnen til at mange foreldre (22%) ikke kom, var at de ikke kan norsk godt nok til å kunne følge med på møter, spesielt foreldremøter - der de må forholde seg til flere enn en person som snakker norsk, i motsetning til på konferansetimene. For å inkludere minoritetsspråklige foreldre, er det bedre å satse på dialog fremfor enveiskommunikasjon. Den hyppigste (51%) grunnen de oppga for fravær, var "har ikke tid". Det så ut til at de ikke valgte å prioritere møter på skolen fremfor andre ting, og det var vesentlig å arbeide med å skape forståelse for hvorfor det er viktig å prioritere foreldremøter og andre møter på skolen. De som har flyktningbakgrunn har ofte bekymringer for familie og slektninger i hjemlandet, og noen har også psykiske problemer. I disse tilfellene er det viktig å ha kompetente morsmåslærere som kan møte foreldrene der de er og kommunisere på deres eget språk. Både foreldre og lærere hadde sett nytten av morsmåslærere, men disse lærerne hadde kanskje ikke blitt benyttet så ofte som den ressursen de kan være i forhold til kulturforståelse, oppklaring av misforståelser, skape dialog og gi foreldrene opplevelsen av å bli lyttet til. Morsmåslærerne var hovedsakelig blitt brukt som tolker.

Samtaler med foreldre på skolene bekreftet at mange ikke helt visste hvorfor de burde delta på foreldremøter. Det ble også viktig å finne nye arenaer og samarbeidsmodeller, fordi det så ut til at de eksisterende kanalene ikke er så godt egnet for foreldre som har mange barn og ikke behersker norsk godt nok til å kunne delta i diskusjoner. Våre funn var spesielt interessante i den forstand at de ga oss noen klare indikasjoner på at minoritetsspråklige foreldre ønsker et tettere samarbeid med den norske skolen. 71% skrev at de ønsket mer samarbeid med skolen og 18% er usikre. Men til tross for at en overveldende stor gruppe ønsket mer samarbeid, var det ikke sikkert at alle foreldre hadde den samme opplevelsen av hva skolen mente med samarbeid. Denne kunnskapen var nyttig, fordi skolene og media i den senere tid har fortolket minoritetsspråklige foreldres fravær som et tegn på at de ikke ønsker et samarbeid med skolen.

Et annet interessant poeng var at det var en ganske stor forskjell på hvordan foreldre og lærere oppfattet forskjellene i normer/regler på skolen og hjemme. Lærerne mente at det var langt mindre samsvar i regler og normer mellom skolen og hjemmet enn hva foreldrene mente. Det var også interessant at foreldre med høyere utdanning mente at det var mer samsvar enn foreldre med mindre utdanning. Tidligere forskning tilsier at de som har høyere utdanning er relativt bedre "integrert" og vet mer om det nye samfunnet. De har dermed kanskje den beste kunnskapen om normer og regler i de to samfunnene. Dette kan indikere at lærere har fordommer mot minoritetsspråklige foreldre i den forstand at de er velmenende og ønsker å tilrettelegge mer enn det er behov for. Dette kan ha den konsekvens at

³ Læringsmiljø og mestring. Asbjørn Birkemo (Oslo, 2002)

⁴ Preparing teachers to work with parents. Diana B. Hiatt Michael (2001)

foreldrene blir passivisert og umyndiggjort. En annen forskjell mellom lærernes og foreldrenes oppfatninger var at relativt få minoritetsspråklige foreldre syntes at det var vanskelig å ta kontakt med skolen, mens en stor gruppe av de norske lærerne trodde dette var vanskelig.

Det var ingen forskjeller mellom skoler med lang erfaring med minoritetsspråklige foreldre og skoler med kortere erfaring. Kartleggingen viste også at mange lærere var usikre på hvordan de skulle håndtere minoritetsspråklige foreldre, og mange lot være å ta en telefon de hadde tatt hvis det hadde dreid seg om en etnisk norsk elev. Den avstanden mange trodde eksisterte, fungerte i realiteten som en slags mur som nok gjorde at det var lett å stemple minoritetsforeldre som "fremmede" og mer "utilgjengelig" enn det de i realiteten var. Det var derfor viktig å arbeide med lærernes holdninger og kunnskap om andre kulturer og samfunn og kanskje vise at forskjellene ikke er så store som man trodde. Verken lærere som undervurderer foreldrene eller de som stiller urealistiske krav tar foreldrene på alvor og dermed bidrar de heller ikke til å bedre hjem-skole-samarbeid.

Kartleggingen satte fokus på noen områder som det ble viktig å for FUG arbeide med i prosjektperioden.

2.5.1 Styringsgruppe

Medlemmene i Foreldreutvalget er oppnevnt i perioder på 4 år. På grunn av at nytt utvalg ble oppnevnt underveis i prosjektet, har prosjektet hatt to styringsgruppesammensetninger. Dette er følgende to:

Styringsgruppa 2002-2003:
Atta Ansari, leder (FUG)
Lino Lubiana, FUG
Sunil Loona, NAFO
Bodhild Baasland, LS/Udir

Styringsgruppa 2004:
Loveleen Rihel Brenna, leder
Lino Lubiana, FUG
Sunil Loona, NAFO
Bodhild Baasland,Udir

Prosjektleder har vært sekretær i styringsgruppa. Følgende personer har vært prosjektleder og prosjektmedarbeidere:

Whyn Lam, prosjektleder
Helge Winsvold, prosjektmedarbeider (det første prosjektåret)
Elisabeth Suzen, prosjektmedarbeider og vikar for prosjektleder
Saara Pakarinen. prosjektmedarbeider

2.5.2 Foreldreutvalget for grunnskolenes rolle og ansvar i prosjektet

- Veiledning og oppfølging av skolene
- Rapportering og dokumentasjon
- Arrangere faglige konferanser
- Erfaringsutveksling - Nettsider
- Utvikle brosjyrer
- Spredning av erfaringer til andre
- Kartleggingsundersøkelse og evaluering
- Minoritetsspråklig ressursgruppe - MiR
- Utarbeidelse av håndbok

2.5.3 Prosjektskolenes ansvar og rolle i prosjektet

På grunn av økonomiske og praktiske årsaker ble prosjektskolene valgt ut fra kommuner på Østlandet. Noen av skolene hadde allerede vært i kontakt med FUG og ønsket rådgivning på hjem-skole-samarbeidet med minoritetsspråklige foreldre. Disse skolene fikk tilbud om å være med i prosjektet. Andre skoler ble kontaktet og forespurt om å være med ut ifra at de tidligere hadde jobbet en del med fagfeltet.

- Prosjektgruppe: administrasjon, lærere, foreldre
- Planlegger prosjektet lokalt
- Gjennomfører prosjektet
- Gjennomgår resultatene kritisk
- Gir FUG innspill

3 Gjennomføring

3.1 Rekruttering av projektskoler

Prosjektet er begrenset i omfang og vi valgte derfor ut projektskolene i forhold til at deltakerne skulle være engasjert. Skolene som fikk tilbud om å delta i prosjektet var skoler FUG hadde "hørt om" var interessert i å bedre hjem-skole-samarbeid eller som hadde kontaktet FUG for å få tips om dette arbeidet. Skolene ble også plukket ut slik at de kunne representere en variasjon i forhold til antall minoritetsspråklige, hvilke etniske grupper som dominerte og hvilken kommune de kom fra. Alle kommunene som deltok hadde med minst en ungdomsskole (evt. 1-10 skole) og en barneskole. I noen tilfeller brukte vi kommunens utdanningsavdelinger som kontaktpersoner og bad dem tipse om skoler som kunne være aktuelle. Skolens rektorer ble oppringt og fikk tilsendt prosjektbeskrivelse. I de fleste tilfeller besøkte FUG skolen eller hadde et møte med ledelsen for å informere om prosjektet, i ett tilfelle hadde FUG bare telefonkontakt. På en av skolene var FAU drivkraften bak deltakelsen i prosjektet. Skolen selv hadde uttrykt at de allerede hadde for mange prosjekter. Dette førte til svak forankring og skolen måtte etter en stund trekke seg.

Skolene kunne selv velge hvor mange klasser som skulle delta i prosjektet. Noen skoler deltok med noen klasser, og noen skoler hadde med hele skolen. Noen skoler reduserte antall klasser etter hvert, mens andre, som begynte med noen få klasser, fikk med hele skolen til slutt.

Etter at skolene hadde bestemt seg for å delta, fikk de en formell bekreftelse på dette med en invitasjon til en oppstartskonferanse.

I tre tilfeller deltok prosjektmedarbeiderne i FUG på planleggingsmøte ved skolestart for å gi lærerne mer detaljert informasjon om prosjektet. På en av skolene kan dette ha bidratt til at lærerne ble mer engasjert i forhold til å delta da skolen etter møtet bestemte seg for å delta med hele skolen i motsetning til det som var planlagt før med kun noen klasser.

En kommune hadde tatt kontakt med FUG fordi de mente at skolene burde styrke hjem-skole-samarbeidet ved å delta i prosjektet, men skolene i kommunen ville ikke prioritere dette.

I etterkant har flere skoler begynt å utvide til å se hjem-skole-samarbeid som en del av det helhetlige arbeidet for inkludering av foreldre og barn med minoritetsbakgrunn. Disse skolene prøvde å innføre rutiner som alle lærere skulle følge. Noen prøvde å lage språkhomogene grupper på tvers av klassene, som gjorde det mulig for foreldrene å diskutere på sitt eget

språk og bli kjent med foreldre med samme etniske bakgrunn. Noen skoler overlot prosjektet til Norsk som andrespråk-lærerne, noe som kanskje ikke gav prosjektet så mye prestisje, og andre lærere hadde lettere for å skyve ansvaret over til disse hver gang det var problemer med de flerspråklige barna.

Noen skoler gav lærerne mer frihet til å utvikle egne modeller. På disse skolene var det en utfordring å dele erfaringer med hverandre.

3.2 Skolenes prosjektgrupper

Skolene skulle også sette sammen prosjektgrupper som skulle bestå av minst en person fra administrasjonen, en fra lærerstaben og en fra foreldregruppen. Vår erfaring var at skoler der rektor var aktiv, fikk bedre resultater enn skoler der rektor bare visste om prosjektet. Men selve tilstedeværelsen var ikke så viktig som at rektor oppmuntret arbeidet eller delegerte makt til en annen som kunne ta beslutninger på områder knyttet mot skolens målsettinger, avspasering, og praktisk organisering. Det var også viktig at prosjektet fikk prestisje og at deltakerne følte at de fikk anerkjennelse for at de var med. Skoler som hadde jevnlig møter, hadde også bedre resultater enn skoler med sporadiske møter.

Skolene fikk tilbud om at FUG kunne komme på skolene og informere om prosjektet eller snakke om andre faglige temaer relatert til hjem-skole-samarbeid. Noen skoler var flinke til å benytte seg av dette, slik at FUG kom hvert år og informerte nye foreldre og lærere. Andre inviterte ikke FUG til å holde innlegg, her var FUG bare med på møter med skolens prosjektgruppe.

3.3 Kommunenes rolle

Thomas Nordahls forskning har vist at kommunens rolle er sentral i forhold til skoleprosjekter. Dette ble også etter hvert tydelig i dette prosjektet. Én av kommunene i prosjektet hadde en på kommunenivå som fulgte opp skolene. Koordinering og oppfølging på kommunenivå førte til at skolene kunne treffes oftere enn på de to seminarne FUG arrangerte i året, samtidig som at de fikk støtte fra noen lengre oppe i systemet. De andre kommunene hadde flatere strukturer og heller ikke definert ansvar på prosjektet på kommunalt nivå, noe som gjorde vanskeligere å styre skolens aktiviteter. Allikevel tror vi ikke at dette er umulig, men det krever at kommunene ser oppfølging er et viktig område å prioritere. FUG inviterte personer fra kommunenivå til et møte for å sette fokus på dette området, men trolig ville et større eierskap til prosjektet være nøkkelen til bedre oppfølging. Noen kommuner påla skolene nye prosjekter under prosjektperioden, noe som gjorde at skolen måtte nedprioritere hjem-skole-prosjektet. Dette var uheldig i forhold til de tiltak som var igangsatt. FUGs erfaring er at det lønner seg for skolene i kommunen som deltar å samarbeide og danne et nettverk blant lærere og skolene slik at de kan støtte hverandre, kommunen som skoleeier må også involvere seg, ved å støtte, koordinere, gi oppmerksomhet, eller evt være med å definere lokale mål og rapporteringssystemer.

3.4 Konferanser

FUG arrangerte to konferanser i året for prosjektskolene og prosjektkommunene. Konferansene hadde som formål:

- øke kunnskapen om dette feltet til prosjektgruppene på skolene ved hjelp av forelesere som var fagpersoner/forskere, ungdommer og foreldre
- skape et nettverk blant skoler som er interessert i dette feltet
- skape nettverk blant minoritetsspråklige foreldre på og mellom skolene

Skolene fikk sende 3 personer (fra administrasjon, lærerstab og foreldregruppen), som fikk dekket opphold (for deltagere som bodde langt unna) og konferanseavgift. Hvis de ville ha flere med, måtte de dekke dette selv. De fleste skolene klarte å finne personer fra disse

kategoriene, men det var vanskeligst å finne foreldrerepresentanter til tross for at konferansene ble arrangert i helgen fremfor en hverdag.

Konferansene fikk generelt gode evalueringer, men kommentarer viser at det er store forskjeller i kunnskap om og erfaring med minoritetsspråklige foreldre både mellom kommunene og mellom skolene.

3.5 Nettverk

Etter at prosjektet ble satt i gang og kartleggingen gjennomført, så vi at samarbeid med skolen var vanskelig for minoritetsspråklige foreldre. Informasjon gis ofte på et komplisert "skolespråk" som gjør at mange med minoritetsbakgrunn lett faller av lasset. Men fordi det er viktig at foreldre forstår hvor viktige de er for barnas læring, og hvilken funksjon de har for skolen, er det viktig at de får informasjon som de forstår og som kan motivere dem til å delta mer aktivt. Den beste løsningen var å sørge for at de fikk informasjon på sitt eget språk, både muntlig og skriftlig. Når man ikke forstår hvorfor en må gjøre en handling, er det naturlig at man ikke gjør det. Men det er også en barriere mellom det å vite at man burde gjøre noe til faktisk å gjøre det. Derfor krever det virkelig dyp kunnskap og gode argumenter som gjør at foreldrene forstår hvorfor de burde delta.

FUG startet da et nettverk av minoritetsspråklige foreldre og lærere som kunne arbeide med oversettelser eller informere om hjem-skole-samarbeid overfor minoritetsspråklige foreldre. Nettverket ble kalt Minoritetsspråklig ressursnettverk/ressursgruppe, forkortet til MiR. Da prosjektets metoder involverer myndiggjøring av målgruppen, var det naturlig å lære opp personer fra innvandremiljøene som selv kunne dele erfaringer med andre. Dette vurderte prosjektledelsen som bedre enn kun bruk av tolk, da en tolk kun gjentar ordene til en annen. Ved å selv holde innlegg kunne ressurspersonene få høyere status og mer respekt både fra foreldrene og skolen.

Skolene i prosjektet skulle også danne et nettverk for å dele erfaringer med hverandre, og deretter spre erfaringer til andre skoler i kommunen som ikke hadde deltatt i prosjektet.

3.6 Møter på skolene

Flere av skolene i prosjektet valgte å arrangere spesielt tilrettelagte møter for foreldre med minoritetsbakgrunn. Prosjektledelsen fra FUG var tilstede ved flere anledninger for å observere og se hvilke temaer som skolen la vekt på å formidle til foreldrene. De viktigste temaene var:

- Kunnskap om hvordan de kan hjelpe barna med skolen
- Kunnskap om barneoppdragelse og hva som er bra for barnet
- Kunnskap om det norske samfunnet og skolesystemet

Tilrettelagte møter kunne ta mange former. Noen skoler inviterte kun én språkgruppe og hadde en tolk som oversatte, mens andre hadde flere språkgrupper som ble samlet til et felles foredrag og deretter ble delt opp til mindre grupper der de kunne diskutere forskjellige tema på sitt eget morsmål. Noen skoler satset hovedsakelig på kommunikasjon på norsk der foreldrene kunne hjelpe hverandre med å forstå. Dette fungerte bra hvis en var forberedt på at det kunne ta lengre tid. Møter ble også lagt opp som sosiale arrangementer som var mer uformelle og kanskje ikke så skremmende for foreldre. Men dette kunne få andre foreldre til å la være å prioritere det fordi de ikke trodde at det var viktig.

3.7 Oversettelser

Mangel på grunnleggende kunnskaper hos minoritetsspråklige foreldre gjorde at prosjektet laget to nye brosjyrer rettet mot foreldrene. Den ene fokuserte på hvorfor det er viktig for foreldrene å samarbeide med skolen, og den andre var mer faktabasert og knyttet til barnas hverdag i skolen. I produksjon av all salgs materiell rettet mot minoritetsspråklige foreldre, var det viktig å bruke tolker som forstår samfunnet godt. Det er viktig at ting blir riktig formidlet ikke bare språklig, men også kulturelt. Det er sjelden nok å oversette ord for ord, mange av strukturene i det norske samfunnet eksisterer ikke i andre land. Det hjelper ikke å oversette ord-for-ord, men tanken bak må også uttrykkes.

3.8 Tiltak ved prosjektskolene

Alle tiltakene er grundig beskrevet i håndboken som utgis i forbindelse med avslutning av prosjektet. Denne håndboken må sees som en viktig del av sluttrapporteringen og resultatbeskrivelsen i prosjektet.

Prosjektet dekket 14 skoler fordelt på fem kommuner i fire fylker: Oslo, Akershus, Buskerud og Østfold. I de ulike kommunene er det stor variasjon blant minoritetsgruppene som dominerer på skolene. I Rælingen kommune er det mange vietnamesere, Oslo har mange pakistanere, Fredrikstad mange kosovoalbaniere, Drammen mange tyrkere og Bærum kommune har stor spredning i innvandrerbefolkningens etniske bakgrunn. Antallet minoritets elever varierer også på skolene, slik at noen skoler har over 90% minoritetsspråklige elever, mens andre har rundt 10%.

Sammensetningen av elevene, og hvor foreldrene deres kommer fra, påvirket hvilke tiltak prosjektskolene satte i gang. Dette var også viktig å følge opp i prosjektet, fordi skoler må være bevisste på hvilket elev- og foreldregrunnlag de faktisk har til enhver tid og tilpasse tiltakene etter dette.

3.8.1 Kjølberg skole

Skolen er en barneskole og har 380 elever, derav 70 tospråklige. Utgangspunktet til prosjektdeltakelsen til skolen var at skolen anså minoritetsforeldre som ressurser og ville jobbe med å finne gode samarbeidsarenaer.

Kjølberg skole begynte med å arrangere mødretreff for alle tospråklige mødre. Skolen erkjente at de måtte etablere en god dialog med mødrene. Det er hovedsakelig mødrene som følger opp barnas skolegang, derfor valgte skolen tiltak som kunne oppleves som en trygg arena for en åpen dialog, både mødrene imellom og mellom mødrene og skolen.

Mødrenes personlige erfaringer var viktige, de var selv aktive med å legge premisser for form og innhold på treffene. Blant temaene som ble drøftet var vennskap, egne skoleerfaringer, svømmeundervisning, lekselesing, kosthold. Skolen la til rette for at yngre barn kunne tas med. Mens mødrene hadde sine samtaler, ble barna passet på av skolens SFO-personale.

Det ble også arrangert meget vellykkede utflukter. På slutten av prosjektet var det 100% oppmøte på juleavslutningen. Det ble stadig økt oppslutning om mødretreffene, skolen forteller *"at av 40 aktuelle mødre, deltok 70 personer"*. Det ble også arrangert egne treff for kurdere. Pakshan Ahmadi fra MiR og lokal morsmålslærer var ansvarlig. Kurdiske familier var fornøyde. Det var hundre prosent oppmøte. Skolen jobbet bevisst og variert for å få god oppslutning, foreldrene ble oppringt, besøkt og elevene formidlet informasjon. I ettertid har skolen også startet fedregruppe, dette for å komme i dialog med fedrene.

Skolen opplever at det er viktig å få til samarbeidet allerede på førsteklasse. Det er viktig å tydeliggjøre at alle er inkludert i hjem-skolesamarbeid. Å fortelle minoritetsspråklige foreldre hvordan de kan bidra og at de er en viktig ressurs. Skolen arbeider også med å tilrettelegge for at overgangen mellom barne- og ungdomsskolen skal bli så bra som mulig.

Hva mener skolen at de har oppnådd i prosjektperioden?

"Vi vet at mødrene og barna gleder seg til møtene. Vi har fått et fellesskap, mer utadvendte mødre med bedre selvtillit. Trygge familier. Bedre hjem-skole-samarbeid. Positivt innslag til foreldremøter. Dobbelt tid på med konferansetimer. Vi har fått erfare at minoritetsspråklige foreldre er en ressurs til barnas opplæring."

3.8.2 Cicignon barne- og ungdomsskole

Cicignon barne- og ungdomsskole har ca. 430 elever. Antall minoritetsspråklige elever er rundt 25%. Av disse er det nå flest med somalisk og kurdisk bakgrunn.

Skolen fikk innføringsklasser for barnetrinnet midt i prosjektperioden.

Disse klassene, en på småskoletrinnet og en på mellomtrinnet, er for elever fra hele Fredrikstad kommune. Dette har gitt oss nye utfordringer i foreldresamarbeidet.

Skolen har i hele perioden hatt koordinator for minoritetsspråklige elever.

Utgangspunktet for deltagelse i prosjektet, var at en del av våre foreldre (på den tiden bl.a. mange albanske flyktinger) behersket norsk svært dårlig – og vi fant at det var problematisk for dem å tilegne seg kunnskap om norsk skole via ordinære foreldremøter.

I en periode har vi derfor hatt foreldremøter med tolk for språkhomogene grupper.

Innkalling til disse møtene ble sendt på foreldrenes morsmål, og hvert foreldrepar ble også kontaktet pr. telefon før møtene. Til stede var rektor, inspektør, koordinator for minoritetsspråklige elever, medlemmene i gruppa rundt prosjektet og helsesøster. Vi har også hatt MIR-kontakt til stede.

Ellers er det nå blitt rutine å innkalle foreldre enkeltvis med tolk, og det brukes tid på innkalling og oppfølging før møtene.

Skolen har satt holdningsskapende arbeid, også blant lærerne, på dagsordenen. Skolens ledelse og gruppa har deltatt i konferanser og kurs, samt besøkt, hatt kontakt med skoler som har erfaring i denne type arbeid. Vi har hatt en hel kursdag med Loveleen Rihel Brenna om emnet.

Vi har hatt utbytte av å være med i prosjektet og har fått gode rutiner for foreldresamarbeidet. Det har vist seg at våre minoritetsspråklige elever nå kommer fra andre land enn da vi gikk inn i prosjektet. På den tiden var flertallet Kosovo-albanere, mens vi hadde få somaliere. P.t. er det omvendt.

Utfordringer:

Vi må opprettholde fokus på denne foreldregruppa.

Selv om vi har vært i FAU, og leder der har vært med i gruppa, synes vi ikke vi har fått de andre foreldrene med i arbeidet slik vi hadde ønsket. Dette bør vi fokusere på.

3.8.3 Trara skole

Trara er en barneskole med 360 elever, 20% minoritetsspråklige. Denne andelen har vokst raskt de siste årene. De største minoritetsspråklige gruppene er kosovoalbanere og kurdere.

Skolen hadde eget prosjekt for å bedre hjem-skole-samarbeid før deltakelse i dette prosjektet. Prosjektet anses som et hjelpeverktøy til å ta arbeidet videre.

Skolen ønsket å styrke det sosiale miljøet på klassenivå, blant annet ut fra tanken om at når foreldrene kjenner hverandre blir også barna trygge i sin skolehverdag. Skolen ønsket også å gjøre et arbeid for å inkludere de nyankomne foreldrene i klassene på en god og trygg måte. Nøkkelpersoner i dette arbeidet var klassekontaktene. De skulle ta ansvar for at det i deres klasse ble gjort tiltak for å få alle nye til å delta. Det var ikke klassekontaktene selv som nødvendigvis skulle utføre tiltakene, men de hadde ansvar for at noen gjorde arbeidet. Lærerne ble også informert underveis. På klassenivået var resultatene veldig læreravhengige. Der lærerne tok initiativ har det gått veldig bra.

Skolen valgte også å arrangere språkhomogene foreldremøter. Dette fordi de mente at en god dialog og et godt miljø er gjør skolehverdagen bedre barna. Ved disse møtene arrangerte skolen barnepass og tok på forhånd kontakt med foreldrene på ulike måter (telefon, innbydelsene ble oversatt til ulike språk).

For å kunne evaluere tiltakene underveis gjennomførte skolen flere spørreundersøkelser angående arrangementer i klassene og hadde også opptelling av deltakelse ved de språkhomogene MiR-møtene. På den siste avslutningen var det 95% oppmøte. Skolen har også utarbeidet en klasseperm for hvert trinn der ulike tema rundt hjem-skole-samarbeid kan legges inn.

Det har visst seg at det ikke er direkte sammenheng med arbeidsmengde og oppslutning. Ikke alle visste om fadderordninger, vi må jobbe videre med dette. Selv om vi har satsset på å jobbe på klassenivå, har mange dårlig kunnskap til prosjektet. Lærerens innsats er her veldig viktig.

Skolens konklusjon:

- Oppmøte på avslutninger og foreldremøter har økt
- Det er lettere å bli kjent når det er noen som tar seg spesielt av deg i oppstartsfasen
- Både skolens administrasjon, lærere, foreldre og elever får sine ansvarsområder i mottakelse av nye familier
- Skolen kan lettere tilpasse opplæringen for elevene når de kjenner familiene og deres situasjon
- Mange flyktninger har en del ting å slite med, slik at det vil ta lengre tid før de tar initiativ til aktiviteter, men de deltar gjerne med å lage mat og lignende
- Lærere som får kunnskap og bevissthet om hjem-skole-samarbeidet blir mer oppmerksomme på at de må satse på dette
- Foreldre som får oppmuntring og støtte til hjem-skole-samarbeidet blir mer motiverte til å gjøre dette. Men dette avhenger også av hjemmesituasjonen, slik at for eksempel de som er alene med barna ikke har så mye kapasitet som andre
- Foreldre med minoritetsbakgrunn kommer på møter hvis de blir fulgt opp, det er kanskje en større barriere i begynnelsen, slik at de trenger mer oppfølging, men etter hvert deltar de også.
- Skolen må sørge for å fortsette arbeidet. Vi har også vurdert å satse på mødregruppe.

3.8.4 Nøkleby skole

Skolen har 500 elever, derav 80 flerspråklige fra til sammen 28 nasjoner. De største språkgruppene er albansk, bosnisk og kurdisk. Skolen er en barneskole.

Skolen opplevde at foreldrene satt med mange spørsmål. De ønsket å imøtekomme dette behovet for informasjon. På grunn av organiseringen av morsmåls lærere i kommunen var det vanskelig å dra de inn i arbeidet på en kontinuerlig/strukturert måte. MiR-kontaktene har derfor vært viktige for skolen. De arrangerte kurdiske og albanske mir-møter med 100% oppmøte. Her har invitasjonen blitt sendt ut på ulike måter, og klassekontaktene har tilbudt seg å hente folk hjemme slik at de kan delta på møter. I tillegg har egne mødretreff blitt arrangert. Temaer for møtene og treffene har blant annet vært forventninger til hverandre, foreldrerollen og konfliktløsning. En god metode for å skape en god dialog på møtene var Dialogpillet.

Skolen opplever at de har fått innarbeidet gode rutiner på skolen. NOA lærere deltar nå på foreldremøter/konferansetimer og på førskoledager, og det har vært veldig vellykket å bli kjent med foreldre og barn på forhånd. Når det kommer nye elever til skolen så blir foreldrene invitert til å komme inn i klassen og si litt om seg selv.

Skolens erfaringer:

Foreldrene har fått tettere forhold med skolen under prosjektperioden. Skolen ser det som positivt at "Prosjektgruppen" er blitt et etablert begrep på skolen. Denne gruppen består av norsk 2 – lærere og har et spesielt ansvar for arbeid med elever med flerkulturell bakgrunn.

Utfordringen videre:

Foreldrene ønsker mer kontakt med andre foreldrene i klassene. Å jobbe mot klassekontaktene og FAU i større grad. Ønsker å satse på hjem-skolesamarbeid generelt. Møteplass for mødre, leksehjelp og sosial kontakt.

3.8.5 Sandbekken ungdomsskole og oppvekstsenter

Skolen er en ungdomsskole med 293 elever, derav 20% minoritetsspråklige fra til sammen 28 nasjoner. Hovedgruppen av minoritetsspråklige elever er vietnamesere.

Skolen opplevde at foreldrene, med unntak av vietnameserne, hadde gode språklige forutsetninger til å delta i samarbeidet. De fikk tilbakemeldinger på at de minoritetsspråklige foreldrene ikke ønsket å bli sett som en egen gruppe. Skolen bestemte seg derfor for å øke prosjektomfanget til alle foreldre, med et ekstra blikk for minoritetsspråklige foreldre. Parallelt tok Blystadlia seg av vietnameserne fordi mange familier hadde barn begge steder.

Skolen arrangerte foreldremøter der dialogmetoden ble brukt. Temaene for møtene var blant annet skoleprestasjoner. Skolen opplevde dialogmetoden som veldig fruktbar og de utviklet et eget skjema for metoden der de trekker med seg både foreldre, lærere og elever. Skolen satser på ha slike tilsvarende møter årlig mot slutten av ungdomsskolen.

Erfaringer

I samarbeidet mellom hjem og skole på ungdomsskolenivå er det viktig å ha med seg at elevene må ha en større påvirkningskraft enn i barneskolen. Formålet er at elevene skal ha et bedre arbeidsmiljø og få bedre resultater på skolen. Jo foreldrene forstår at deres deltakelse påvirker elevene, jo mer vellykket blir dialogen med foreldrene, jo bedre oppfølging får elevene hjemme.

3.8.6 Blystadlia skole

Skolen har 249 elever totalt, der 43 elever med flerkulturell bakgrunn. Største gruppen er elever med vietnamesisk som morsmål (24 elever). Skolen er en barneskole.

Utfordring ved prosjektstart:

Liten deltakelse på foreldremøter blant minoritetsspråklige foreldre. Men dette gjaldt ikke kun for de minoritetsspråklige. Mye av det skolen så som vanskelig med hjem-skole-samarbeid er ikke kun knyttet til det etniske.

Skolen satset på å jobbe i forhold til de vietnamesiske foreldre, da det var et spesielt stort frafall på foreldremøter i denne gruppa. Skolen prøvde å finne alternative arenaer for møter med foreldrene, for eksempel det vietnamesiske buddhisttempelet i området.

Foreldrene selv opprettet en egen gruppe som hadde ansvar for svømmehallen en gang i uken. Nøkkelen går på omgang. De lager vafler etterpå og har sosial omgang der de kan diskutere skolen og barna. Skolen blir invitert etter behov for informasjon.

Skolen brukte dialogspillet som metode på foreldremøter - først på vietnamesiske foreldre, senere med alle andre minoritetsforeldre og til slutt med alle andre foreldre. Skolen opplevde dette som nyttig og vil fortsette med å bruke spillet som metode.

Erfaringer:

Skolen opplever å få flere henvendelser til skolen fra vietnamesiske foreldre. Ofte direkte til rektoren. Behovet for skriftlig informasjon er liten. Viktigere å møte menneskene og ha en dialog. Da blir alle parter tryggere på hverandre og det blir lettere å ta kontakt.

Skolen vil inkludere alle språkgruppene i fremtiden. De har allerede prøvet å inkludere andre foreldre i andre sammenheng.

Antall oppmøtte foreldre er ikke alltid et mål på hvor vellykket møtene er. Det er mange grunner til at de ikke kan komme. Det tar tid før foreldrene prioriterer å komme på møter

3.8.7 Skjønhaug skole

ca. 40% minoritetsspråklige foreldre, flest urdotalende. Skolen er en barneskole.

Skolen ønsket å etablere et godt foreldrenettverk. Tiltak som ble valgt i forhold til dette var åpen skoledag og språkhomogene møter. Lærerne tok initiativ og kontaktet foreldrene personlig før møtene, og i det første prosjektåret fikk møtene 100% oppmøte på "åpen skoledag". På de språkhomogene møtene ble foreldrene delt i små grupper for diskusjon. Når det gjelder åpen skole ble dette lagt opp som en vanlig skoledag. Foreldrene ble invitert inn for å se på hva elevene gjør på skolen og fikk også mulighet til å prøve seg på noe. Det var også laget en utstilling over elevarbeid for hele året. Foreldrene tok med seg mat til dagen. Oppmøtet på åpen skole ble høyere utover i prosjektperioden. Skolen ønsker å fortsette med dette arrangementet. De vurderer også å jobbe mer med de språkhomogene møtene, som har vært veldig nyttige. Tema på møtene har vært blant annet matpakke, søvn og grensesetting.

Skolen har erfart at en viktig faktor i forhold til oppmøte er lærere som er engasjerte.

Skolen har hatt aldersblanding fra 2003. Vekt på bøker og lesing i 2004. Bruk av bibliotek. De bruker også dataprogrammer, abc fra Gyldendal, bruker også andre pedagogiske spill. Flere foreldre er interessert i å låne slike spill som barna kan bruke hjemme.

3.8.8 Lindeberg skole

Skolen har 520 elever, 40%, 30 språk. Skolen er en barne- og ungdomsskole.

Skolen opplevde det som problematisk at foreldre uteble fra foreldremøter og foreldrekonferanser. Skolen forstod at dette kunne ha sammenheng både med at foreldrene hadde sin erfaring fra skoler der foreldresamarbeid ikke forekommer, og at foreldrene var utrygge på den norske skolen, og usikre på hva som forventes av dem.

Skolen valgte å arrangere foreldremøter og sosiale aktiviteter for minoritetsspråklige foreldre. Blant annet arrangerer de en fredsuke, "Kultur uten grenser", som det er veldig stor foreldredeltakelse ved.

I forbindelse med førskoledagene og er sosiallærer på hjemmebesøk hos minoritetsspråklige elever for å se på språkkunnskaper. Alle skolens morsmålslærere deltar også på førskoledagen. Ved skolestart får alle førsteklasinger utdelt en bok med bilder og ord på norsk og engelsk som kan hjelpe dem med å utvikle ordforrådet.

Skolen har norskopplæring for mødre av mindre barn. Det er to morsmåslærere og en småskolelærer som er ansvarlige for kurset. 20 mødre i 1-3 klasse deltar

Skolen så også et behov for å jobbe internt og arrangerte foredrag for lærerne for å motivere skolens lærere. Noen i prosjektgruppen gjennomførte også eksterne kurs og NOA lærere deltok på en kursrekke om opplæring av minoritetsspråklige foreldre. Rektor og tre lærere var i Pakistan, og elevene på skolen har brevutveksling med elever i Pakistan.

Skolen har ellers lagt opp til at lokalene skal være tilgjengelig for foreldre og elever utenfor skoletid. Skolen har invitert foreldrene til å arrangere fritidsaktiviteter på skolen for elevene, og flere ulike tilbud er satt i gang. Skolen tilbyr også koranlesing og låner ut lokaler til Ramadanfeiring og har ID-feiring

3.8.9 Vahl skole

Skolen har 255 elever fra omtrent 30 land fra hele verden. Barna på skolen snakker 21 språk til sammen. 90% har minoritetsspråklig bakgrunn. Skolen er en barneskole.

Skolen opplevde stor deltakelse fra foreldrene, men ønsket foreldre som tar mer initiativ.

Skolen arrangerte et møte på urdu der mir-representant Arshad Butt var tilstede. En mor ønsket å starte egne diskusjonsgrupper for foreldrene. Hun skal jobbe gjennom sin jobb i primærmedisinsk verksted, og det er inngått avtaler om at det bør være møter med foreldrene på skolen. Dessuten var en arabisktalende lærer engasjert og arrangerte møter med de arabisktalende

Skolens erfaringer:

Fordi en foreldrerepresentant hadde tatt initiativ til prosjektet, følte skolen ikke noe eierskap til prosjektet, slik at det ble fulgt opp dårlig. Da forelderen sluttet, sluttet skolen å delta på konferansene og FUG foreslo at de skulle trekke seg. Skolen hadde generelt et greit oppmøte på skolens møter, men savnet minoritetsspråklige foreldres engasjement i FAU.

3.8.10 Bryn skole

Bryn skole har 350 elever. De har 15% minoritetsspråklige elever spredt fra forskjellige land. Skolen er en barneskole.

Mange lærere gruet seg med å kontakte minoritetsspråklige foreldre. I vanskelige saker sendte de ofte problemene videre til en prosjektstilling som fokuserer på minoritetsspråklige barn. Lærerne følte at de ikke var kvalifisert og at de ikke hadde ikke noe spesielt forhold til eller kunnskap om minoritetsspråklige. Og fordi det er så få av de i foreldregruppen var det lett å overse det hele.

Skolen har jobbet med ICDP (International Child Development Programme) for å lære seg en metode som kan brukes i forbindelse med arbeidet med minoritetsspråklige foreldre. De hadde en serie med 8 foreldremøter i løpet av våren som har vært lærerike og de vil prøve å gjennomføre det også i neste skoleår med nye elever. ICDP programet for minoritetsspråklige om empowerment for minoritetsspråklige foreldre hadde en fast foreldresamling i uken over 10 uker, der de fikk tips for foreldrene fra ICDP programmet. Et forum der de kan utvikle ideer om barneoppdragelse.

Jobber mye med holdninger til lærer og har hatt infomøter. Skal arbeide mer med å trekke inn andre lærere og videreføre ICDP for alle minoritetsspråklige foreldre på hele skolen. I skoleåret 2003/04 har lærer fått 2 timer i uken å jobbe med prosjektet. Året før var det bare

en time i uken. Lærer som har ansvar for NOA har blitt trukket inn i arbeidet og de samarbeider med å justere rutiner for hvordan de tar imot nye elever.

3.8.11 Hauger skole

Skolen er en ungdomsskole med ca 20 % flerkulturelle elever. Skolen opplevde en sterk økning i elever med minoritetsbakgrunn ved et skolegrenseskifte. Skolen opplevde da et behov for kunnskap og mer systematisk arbeid overfor denne foreldregruppen.

Et av tiltakene ble derfor å øke lærernes kunnskap om og forståelse av flerkulturelle elever og foreldre. Det ble også satset på å rekruttere flerkulturelle lærere, miljøarbeidere og assistenter. Disse personene vil også være viktige som gode rollemodeller. Dessuten hadde ansatte et møte om islam som ble vel tatt imot

Flere aktiviteter og sosiale sammenkomster ble arrangert for å fremme skolesamhold/klassemøter. Blant annet ble det arrangert aktiviteter i storefri for elevene, aktiviteter etter skoletid (lekselesing, åpent bibliotek med tilgang til data, judo og ballaktiviteter i gymsalen) og markeringer av skolen som flerkulturell (blant annet med flerkulturell kalender i alle klasserom og markering av FN-dagen og ID)

Skolen arrangerte egne foreldremøter for flerkulturelle der de blant annet ga informasjon om skolerelaterte tema og kunnskap om og oversikt over ungdomsmiljøet i nærområdet. Det var også her åpent for diskusjon av temaer foreldrene ønsker å ta opp.

Særtiltak:

Prosjekt i samarbeid med videregående "Satsing mot frafall". I videregående er frafallsprosenten altfor stor. Det må det gjøres noe med. Samarbeid med en av nærmeste skolene. Jo mer bevisst studievalget er, desto mer motiverte er elevene ved start på ny skole. Derfor er det viktig at foreldrene vet mest mulig om hva valgene innebærer. Morsmåslærere brukes ofte som tolker – problemet er at det er vanskelig å tolke ting man ikke kan mye om. Kursing av lærere. Spesielle rådgivere. Denne biten starter i høst og kjøres for fullt i fremtiden.

Skolen hadde også en egen klasse for elever som er svake i norskfaget. De er i vanlige klasser i praktiske fag. 6 elever i klassen. En lærer og en assistent som også er realfaglærer med minoritetsspråklig bakgrunn. Skolen har satt opp ulike kriterier for å delta i denne klassen.

Tiltaket gjør det lettere å ha tett kontakt med hjemmet. Ringer hjem raskere når de ikke kommer på skolen. Klassen har egen sosial læreplan og løsere undervisning. De snakker om tema ungdommene er interessert i.

De skal fortsette med møte for de minoritetsspråklige foreldrene. Møter for kun min. spr foreldre for å gi informasjon. Foreldre blir trukket med i løsning av konflikter. Dessuten jobber skolen med å lage faste rutiner i hjem-skole samarbeidet med minoritetsspråklige foreldre.

3.8.12 Fjell skole

Fjell skole har 500 elever og 70% minoritetsspråklige elever. Skolen er en barneskole.

Skolen opplevde at mange enkeltlærere utviklet gode tiltak, men det er ikke alltid like lett å spre det i organisasjonen. Det har vært en fordel at det har vært en prosjektgruppe som har fulgt tema på skolen.

Skolen har involvert 10 lærere som har jobbet med forskjellige metoder knyttet til

- Ukeplaner som samarbeidsarena
- Foreldrestyrte ettermiddagsaktiviteter
- International Child Development programme
- Lesing som samarbeidsarena
- Organisering av foreldremøter
- Overgang til ungdomsskole: naboprojektet
- Organisering av konferansetimer
- Samarbeid med morsmåslærere:
 - Morsmåslærere er knyttet til undervisningen ved at de har jevnlig planleggingsmøter med klasseforstander og vet hvilke temaer elevene går gjennom. Dette formidles til foreldrene, slik at de også kan gå gjennom dette med elevene hjemme.
 - Morsmåslærere deltar på foreldremøtene som tolker og ledere i diskusjonsgruppene. Tema som taes opp kan være: Hva er det viktigste for ditt barn?
 - De samme begrepene som det arbeides med i norsk, arbeides det også med på morsmålet. Morsmåslærer oversetter disse slik at de kan trenes på hjemme.

En del av eksemplene er beskrevet i håndboken.

3.8.13 Galterud skole

Galterud skole har 360 elever, og 50% minoritetsspråklige. Skolen er en ungdomsskole.

Skolen fastslo at å fremme god språk- og fagutvikling var målet med hjem-skole samarbeid. Viktige faktorer på skolen i denne sammenheng var: elevrollen, jobbe med respekten for hverandre, deltakelse på skolen og samarbeid mellom elevene

Skolen ønsket å styrke elevenes selvbylde og satset på tiltak både i og etter skoletid. Aktiviteter som ble startet opp var blant annet en dansegruppe for jenter (viktig å få jentene ut), musikkband, idrettsaktiviteter, leseprosjekt for minoritetsspråklige jenter og leksehjelp via Internett (samarbeid med Røde kors). Elevene skal hver dag fortelle foreldre (andre voksne, eldre søsken, yngre søsken) om det de har forstått eller lest i det siste (30 min øvelse). Det er viktigst å ha noen som er med når barna gjør lekser.

Foreldrene kan skrive meldinger på sitt eget språk, og lærerne finner noen som kan oversette. Foreldre kan avtale møter med lærere i skoletiden og få hjelp fra morsmåslærere.

Hvert år når 8. klassene kommer, gir lærerne informasjon på eget språk om skolen. Spørsmål som diskuteres er blant annet "hva er kultur?" Skolen ønsker med dette å forebygge mot at ungdommene ikke lever i 2 verdener. Foreldregupper som skal jobbe med dette videre blir valgt. Skolen har også arrangert språkhomogene foreldremøter.

Skolens erfaringer:

Det er viktig å få med seg elevgruppen. Skolen hadde valgt å samarbeide både med foresatte og elevene. Elevene deltar på konferansetimene, med begrunnelsen om at elevene er store nok til å bli inkludert. Skolen ser det som viktig å inkludere elevene i planleggingen av samarbeidet. Elevene får en følelse at de kan medvirke i deres egen læringssituasjon. Legger vekt på lærerrollen.

I forhold til foreldrene har skolen erfart at dialogen kan skje hvor som helst der foreldrene føler seg trygge. Skolen har internt diskutert foreldrerollen, og går ut med klare krav. "Det spiller ingen rolle om dere ikke kan norsk".

Skolen har arrangert felles møte for foreldre og elever fra de store språkgruppene. Vi la fram våre strategier for foreldre og elever før vi startet med språkhomogene foreldremøter.

Utfordringen videre er å jobbe med overgangen fra barne- til ungdomsskolen, og hvordan ivareta elevenes interesse for å lære. Språkhomogene møter for mottaksgruppe fra 7.-10-klasse. Med tospråklige/morsmålslærere som tolk (avhengig av hvilken gruppe som er den største det året). Skal begynne med det for alle. Hver språkgruppe skal velge 4 personer som kan kurses og være ressurspersoner på sitt språk. Skolen har hatt møter med tyrkisk- og kurdisktalende foreldre.

3.8.14 Brandengen skole

Brandengen skole har 370 elever og 40% minoritetsspråklige elever. Skolen er en barneskole.

Skolen arrangerte foreldremøte for minoritetsspråklige foreldre i 1.klasse, der de ønsket å snakke om forventninger lærere og foreldre har til hverandre. Når det gjelder språkhomogene møter så arrangerte skolen dette for minoritetsspråklige og morsmålslærere, der en foreleser fra MIRA senteret deltok. Foreldrene ble på møtet delt inn i diskusjonsgrupper etter språk. Skolen har også en mødregruppe for tyrkiske mødre.

For å bedre norskkunnskapen for de minste tospråklige barna deltar skolen i Språkskattprosjekt som koordineres av kommuneadministrasjonen. De har også et eget tyrkisk leseprosjekt .

Internt på skolen så har de hatt innkjøp av fagbøker. Administrasjonen har vært på studietur om tospråklig opplæring i Nederland. Skolen har organisert et eget NOA rom der de ønsker å systematisere undervisning og materiale.

De har også hatt 2 kvelders kurs med temaene flyktningebarn og traumer, NOA og L97.

Erfaringer:

Arbeidet kan lett bli isolert slik at noen få lærere får ansvar. Viktig å fokusere på en stor gruppe hvis det ikke er ressurser til å følge opp alle.

Det er viktig å tilrettelegge informasjonen til foreldrene slik at de får den på et språk de forstår. Bruk gjerne tolk om nødvendig.

4 Evaluering

Utdannings- og forskningsdepartementet har bevilget midler til en forskningsbasert evaluering av prosjektet. Evalueringsrapporten vil foreligge i løpet av høsten 2005. Skolene vil bli kontaktet i løpet av våren.

5 Erfaringer

Generelt kan vi si at skolene har blitt mer bevisst på hjem-skole-samarbeid og verdien av dette slik at de tenker oftere på hvordan foreldrene skal bli involvert i forskjellige arrangementer og arenaer. Dessverre har noen skoler ikke involvert så mange andre lærere i prosjektet enn de som var i prosjektgruppen, slik at det kan være litt begrenset angående spredningen. Men generelt kan vi si at skolene har lyktes i noen grad i forhold til prosjektmålene:

- Alle skolene har jobbet med å bedre oppmøte på foreldremøter – de fleste klarte dette
- Alle skolene jobbet med å bedre kontakten mellom lærerne og foreldrene – de fleste klarte dette
- Lærerne som har deltatt i prosjektet får kunnskap om andre kulturer/migrasjonsprosesser, og noen skoler har lyktes med å spre denne kunnskapen videre.
- Flere skoler har inkludert hjem-skole-samarbeidet til en helhetlig strategi for inkludering av minoritetsspråklige for hele skolen
- Foreldrene på flere av skolene har fått økt kunnskap om skolene og blitt bedre kjent med lærerne
- Mange skoler har fått en bedre dialog og gjensidig forståelse mellom lærere og minoritetsforeldre.

Utfordringer

- Spredning og forankring på hele skolen
- Noen skoler har jobbet veldig sporadisk med temaet
- Dårlig forankring gjør at det er sårbart for sykdom
- Tok tid før skolene kom i gang
- Mangel på tid til å jobbe med temaet på skolene
- Kommuneleddet har til tider jobbet mot prosjektet ved å prioritere andre områder

Hva har FUG erfart gjennom dette 3-årige prosjektet?

- Det er viktig å avklare roller og forventninger i hjem-skole-samarbeidet. Informasjon om samarbeidet og hensikten med det er viktig å få formidlet godt, slik at både hjem og skole har en felles forståelse av innholdet i samarbeidet.
- Hver skole har ulike utfordringer og en ulik foreldregruppe som må trekkes med på forskjellige måter.
- Å sette i gang nye tiltak krever at skolene må jobbe mer intensivt i en periode for å etablere et samarbeid med minoritetsspråklige foreldre. Etter hvert som foreldrene blir mer vant til det, vil det ikke kreve så mye fra skolen sin side.
- Vi har tilegnet oss en del gode tips som er opparbeidet i prosjektskolene som sannsynligvis vil være nyttig for andre skoler.
- Det er viktig å forankre arbeidet i ledelsen. De fleste skolene som hadde gjort dette, oppnådde gode resultater.
- Forankring hos skoleeier er også svært sentralt. En svakhet i det nåværende prosjektet var at kommunene ikke var tilstrekkelig involvert i prosjektet, og dette kunne føre til at skolene nedprioriterte hjem-skole-samarbeid når de fikk pålagt andre

oppgaver. Med en større interesse og forankring i kommunene, ser vi at prosjektet vil få en større gjennomslagskraft.

- For skoler som ikke har en høy andel av minoritetsspråklige elever, og kanskje ikke faste tilsatte tospråklige lærere, har det vært viktig å kunne bruke en ressursgruppe bestående av tospråklige lærere og/eller foreldre i videreutviklingen av hjem-skole-samarbeidet. FUG har fått svært gode tilbakemeldinger på ressursgruppen som har blitt opprettet (MiR).
- Vi ser generelt at den norske skolen ikke har klart å inkludere foreldrene i et samarbeid, noe også Thomas Nordahls forskning bekrefter. Dette gjelder i større grad for minoritetsspråklige foreldre.

Tidligere prosjekter og forskning på hjem-skole-samarbeid har vist at samarbeidet mellom hjem og skole blir dårligere jo eldre barna blir. Dette blir bekreftet i FUGs prosjekt. Men samtidig viser det at det er kvalitative forskjeller på hva det er nyttig å legge fokus på når man arbeide med barneskolen sammenlignet med ungdomsskolen. Prosjektskolene som har vært ungdomsskoler, har hatt et større fokus på å involvere foreldrene som skolens støttespillere i konfliktsituasjoner og i situasjoner der grensesetting er påkrevet, slik som å passe på at elevene kommer på leksehjelp, være mer til stede i nærmiljøet (natteravner), eller lede fritidsaktiviteter. På barneskolene er de mer opptatt av informasjon til foreldrene og mer sosiale tiltak. Det er selvfølgelig aspekter av alt på alle skolene, men det virker som fokus er litt annerledes. Dette er også naturlig fordi de eldre barna trenger mer aktiviteter utenfor hjemmet, og er mer utenfor hjemmet enn de minste.

Prosjektets viktigste erfaringer er sammenfattet i håndboken gjennom konkrete eksempler fra skolene som har deltatt i prosjektet. Her vil vi skisse en del utfordringer vi møtte under prosjektperioden og si litt om hvordan de ble løst.

Spesielle utfordringer som er knyttet til forskjellige grupper:

Lærere

- Det er vanskelig å samarbeide i forhold til tospråklig norskopplæring fordi skoler sjelden har tilrettelagt for møter mellom faglærere og morsmålslærere.
- Kommuner som har organisert morsmålslærere, er ikke alltid like flinke å gi informasjon til skolene om når lærerne kommer.
- Lærere har lite kunnskap om hva tospråklig opplæring betyr, og vet ikke hvordan de skal samarbeide med morsmålslærerne.
- Det fins ikke klare retningslinjer for hva som forventes av hjem-skole-samarbeid.
- Mange minoritetsspråklige lærere ønsker å bidra, men vet ikke hva som forventes. Disse trenger mer kunnskap om hjem-skole-samarbeid i den norske skolen.

Ledelsen på skoler

- Mange skoleledere har lite kunnskap om temaer som: samarbeid med minoritetsspråklige foreldre, generelt hjem-skole-samarbeid, slik at det er vanskelig å få dem til prioritere det.
- Mange skoleledere ser på hjem-skole-samarbeid som en mindre viktig plikt de har, og oppmuntrer ikke personalet til å jobbe systematisk med dette området.

Foreldre med minoritetsbakgrunn

- De fleste som deltar på møter, ønsker et tettere samarbeid med skolen
- Mange får ikke informasjon om møter fordi barna ikke gir fra seg lapper og informasjon fra skolen, eller lappene er for vanskelige å forstå.

- Foreldrene ønsker mer informasjon om barna, ofte gjennom lengre eller flere konferansetimer.
- Mangel på språk og vokabular er en viktig grunn til mangel på deltakelse, derfor burde det være mer samarbeid med norskopplæringsinstanser.

Etnisk norske foreldre

- Engasjerte, norske foreldre kan også være viktige personer i dette arbeidet fordi de må inkludere foreldre som har mindre kunnskap.
- Etnisk norske foreldre vet lite om hvordan de skal samarbeide med minoritetsspråklige foreldre, og er usikre i forhold til etikette og form
- De fleste etnisk norske foreldre er positive til å få ansvar i forbindelse med foreldrekontakt-rollen hvis de får tilstrekkelig informasjon og føler at de får brukt sine ressurser.

Generelt for skolene, har vi observert at arbeidet går i tre steg:

1. Første steg er å få foreldre til å komme på skolen, på fester og andre typer arrangementer. Dette klarer mange av skolene.
2. Andre steg er å få dem til å delta med sine meninger og erfaringer på møter. Dette kan være litt vanskeligere på grunn av språkproblemer.
3. Tredje steg er å få dem til å ta ansvar med deltakelse i FAU eller andre verv. Dette har færre skoler oppnådd. Deltakelse i FAU betyr ikke automatisk at det fungerer godt, da dette organet ofte er ganske svakt på skoler generelt.

De fleste av skolene i prosjektet ligger på nivå en eller to. Et par skoler er på tre. Skolene blir gradvis bedre på dette området. Noen av skolene som i utgangspunktet hadde oppnådd mye, har lettere for å stagnere.

Hvis vi skal sammenligne de skolene som har gjort det best, med de skolene som ikke har oppnådd så mye, ser vi at de skolene som har lyktes har:

- en engasjert rektor eller en annen i ledelsen som har fått ansvar og kan ta beslutninger på dette området
- vært fleksible og åpne for justeringer underveis og lært av sine egne feil
- hatt en engasjert prosjektgruppe som har involvert mange personer, også utenfor skolen
- hatt en vilje til å investere tid og andre ressurser (men ikke store) på å jobbe systematisk med hjem-skole-samarbeid
- hatt enkle, men konsise mål for hva de ønsker

Generelt må det også bemerkes at de fleste skolene trenger en del oppfølging for å gjennomføre tiltak knyttet til hjem-skole-samarbeid. Dette bekrefter også Thomas Nordahls rapporter, som går så langt som å si at skolekulturen må forandres for å få til et reelt hjem-skole-samarbeid. Generell informasjon om hjem-skole-samarbeid ser ikke ut til å ha en varig virkning i forhold til andre tiltak som må prioriteres. Dette er en hindring for prosjektets spredning, da det har kort varighet og ikke mulighet til å følge opp flere skoler enn prosjektskolene med dagens omfang.